

УДК: 346.2

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРЕДСТАВНИЦТВА АКЦІОНЕРІВ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Бодня Є.Ю.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна,
Київ

Проаналізовано проблемні питання реалізації права акціонера на участь у загальних зборах акціонерного товариства через представника за чинним законодавством України та законодавством Європейського Союзу. Обґрунтована необхідність гармонізації законодавства України у відповідність до вимог права Європейського Союзу з цього питання. Виявлено невідповідності чинного законодавства щодо реалізації права акціонера на участь у загальних зборах через представника по відношенню до права Європейського Союзу. За результатами проведеного дослідження запропоновано зміни до чинного законодавства з метою удосконалення правового регулювання представництва акціонерів та виконання зобов'язань відповідно до Угоди про асоціацію.

Ключові слова: Угода про асоціацію, євроінтеграція, права акціонерів, представник, загальні збори акціонерів.

Бодня Е.Ю. Правовое регулирование института представительства акционеров: сравнительно-правовой анализ / Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина, Киев

Проанализированы проблемные вопросы реализации права акционера на участие в общем собрании акционеров через представителя по действующему законодательству Украины и законодательству Европейского Союза. Обоснована необходимость приведения законодательства Украины в соответствие с требованиями права Европейского Союза по этому вопросу. Выявлены несоответствия действующего законодательства по вопросу реализации права акционера на участие в общем собрании акционеров через представителя. Результатом исследования служат предложенные изменения в действующее законодательство с целью усовершенствования правового регулирования представительства акционеров и выполнения обязательств в соответствии с Соглашением об ассоциации.

Ключевые слова: Соглашение об ассоциации, евроинтеграция, права акционеров, представитель, общее собрание акционеров.

I. Bodnya Legal regulation of the institute of representatives of shareholders: comparative legal analysis / Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine, Kyiv

The right of a shareholder to participate in the general meeting through a representative under the current legislation of Ukraine and EU legislation was analyzed. The necessity of harmonization of Ukrainian legislation in compliance with EU law was justified. Revealed non-conformities in existing legislation on the right of a shareholder to participate in the general meeting by representative in relation to EU law and proposed amendments to existing legislation to improve regulation of the institute of representation of shareholders and fulfillment of the obligations under the EU-Ukraine Association Agreement.

Keywords: EU-Ukraine Association Agreement, European integration, rights of shareholder, representative, general meeting.

Постановка проблеми. У зв'язку з підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – «Угода про асоціацію») Україна взяла на себе зобов'язання щодо поступового впровадження основних європейських принципів корпоративного управління [1]. Відповідно до статті 387 Глава 13 Розділу V Угоди про асоціацію не покладає жорстких зобов'язань у сфері законодавства про компанії, корпоративного управління та звітності, натомість вона передбачає рамкові засади для впровадження законодавства ЄС про компанії в Україні. Дані положення є відправною точкою та рушійною силою вдосконалення національного законодавства у сфері корпоративного управління. Крім того, відповідно до національного законодавства питання представлення акціонера за довіреністю регулюється нормами цивільного законодавства, які мають загальний характер, за виключенням деяких вимог щодо представлення акціонера відповідно до Закону України «Про акціонерні товариства», виникає достатньо багато запитань щодо реалізації цього права акціонерами [2].

Мета та завдання статті. Метою статті є визначення та аналіз реалізації права акціонера на участь у загальних зборах акціонерного товариства через представника за чинним законодавством України та законодавством Європейського Союзу. Особлива увага приділяється питанню вирішенню невідповідності правового регулювання представництва акціонерів в Україні на асquis ЄС. При проведенні дослідження було поставлено завдання проаналізувати проблемні питання реалізації права акціонера на участь у загальних зборах акціонерного товариства через представника в Україні, виявити невідповідності чинного законодавства відповідно до права ЄС з метою удосконалення правового регулювання представництва

акціонерів та виконання зобов'язань відповідно до Угоди про асоціацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні питання корпоративного права, а саме питання визначення прав акціонерів, реалізації майнових і немайнових прав досліджувались у роботах українських вчених-юристів Вінник О.М., Кібенко О.Р., Глусь Н.С., Лукач І. В., Спасибо-Фатєєвої І.В., Щербина В. С., Артеменко С. В., Гарагонич О. В. та інших авторів. Проте активність дискусій навколо цієї проблематики не зменшується й актуальність подальших досліджень не зникає.

Виклад основного матеріалу статті. Право на участь в управлінні справами корпорації є одним із найважливіших елементів суб'єктивних корпоративних прав її учасників, що за своєю природою належить до особистих немайнових прав. Право на управління акціонерним товариством як немайнове право акціонера походить від майнового права, а саме з права на володіння акцією акціонерного товариства. Таке ствердження означає, що майнове право є первісним по відношенню до немайнового права у формі права на управління товариством. Право брати участь в управлінні справами товариства реалізується головним чином через участь у загальних зборах акціонерів та голосування на них, а також через право акціонера бути обраним до складу органів товариства [2].

Відповідно до статті 34 Закону України «Про акціонерне товариство» у загальних зборах акціонерного товариства можуть брати участь особи, включені до переліку акціонерів, які мають право на таку участь, або їх представники. Статтею 39 цього ж Закону встановлюються вимоги щодо представника акціонера та особливості його участі у загальних зборах. Так, представником акціонера на загальних зборах акціонерного товариства може бути фізична особа або уповноважена особа юридичної особи, а також уповноважена особа держави чи територіальної громади. Акціонер має право призначити свого представника постійно або на певний строк. Акціонер має право у будь-який момент замінити свого представника, повідомивши про це виконавчий орган акціонерного товариства.

Довіреність на право участі та голосування на загальних зборах, видана фізичною особою, посвідчується нотаріусом або іншими посадовими особами, які вчиняють нотаріальні дії, а також може посвідчуватися депозитарною установою у встановленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку порядку. Довіреність на право участі та голосування на загальних зборах від імені юридичної особи видається її органом або іншою особою, уповноваженою на це її установчими документами. Відповідно до роз'яснень Верховного Суду України щодо практики розгляду судами корпоративних спорів довіреність акціонера повинні відповідати

загальним вимогам, передбаченим цивільним законодавством, зокрема необхідно дотримуватися норми частини третьої статті 247 Цивільного кодексу України, згідно з якою довіреність, у якій не вказана дата її вчинення, є нікчемною [4; 5]. У разі, якщо довіреність акціонера на право участі та голосування на загальних зборах оформлена (складена або посвідчена) з порушенням встановлених законодавством вимог, особа, на ім'я якої видана довіреність, не має повноважень на участь та голосування на загальних зборах. У зв'язку з цим голоси акціонера, передані за такою довіреністю, не можуть враховуватися при визначенні кворуму на загальних зборах та результатів голосування.

Повноваження представника зводяться до вимоги діяти в інтересах акціонера, адже це є загальним правилом. Існують і спеціальні приписи до дій представника, що передбачено частиною 3 статті 39 Закону України «Про акціонерні товариства», де вказується на те, що довіреність на право участі та голосування на загальних зборах акціонерного товариства може містити завдання щодо голосування, тобто перелік питань порядку денного загальних зборів із зазначенням того, як і за яке (проти якого) рішення потрібно проголосувати. Під час голосування на загальних зборах представник повинен голосувати саме так, як передбачено завданням щодо голосування. За загальними положеннями про представництво, що містяться в статті 241 Цивільного кодексу України, можливість *відступити від тих приписів, які йому було надано* акціонерам у представника існує. Тим чином, можливість представника акціонера виходити за межі наданих йому повноважень не виключена. В такому випадку все залежить від того, чи схвалить особа, яка видавала довіреність, такі дії представника. У разі несхвалення акціонером дій свого представника на загальних зборах, дії представника можуть вплинути на дійсність рішення загальних зборів [6]. Однак допустити таке становище було б неправильно і загрозово для акціонерного товариства.

Принципи корпоративного управління від Організації економічного співробітництва та розвитку в редакції від 2016 року, які Україна повинна імплементувати відповідно до Додатку XXXVI встановлює, що акціонери повинні мати можливість голосувати особисто або без особистої присутності, причому голоси, подані як особисто, так і заочно, повинні мати однакову силу [7]. Ці принципи рекомендують загальне визнання голосування за довіреністю. Крім того, задля розширення можливостей участі акціонерів товариствам варто більш позитивно ставитися до ширшого використання технічних засобів під час голосування, включаючи голосування по телефону і з використанням електронних засобів зв'язку.

Законодавством ЄС право акціонерів брати участь у загальних зборах товариства через представника достатньо деталізована. Важливою в контексті реалізації прав акціонерів на участь в управлінні акціонерним товариством є Директива № 2007/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 11 червня 2007 року про використання певних прав акціонерів у лістингованих компаніях [8] (далі – Директива № 2007/36). Відповідно до статей 387, 388, Додатку XXXIV Угоди про асоціацію, пункту 344 Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію на 2014-2017 роки, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України № 847-р від 17 вересня 2014 р., України повинна імплементувати дану Директиву упродовж 3 років з дня набрання чинності Угоди про асоціацію [9].

Відповідно до статті 10 Директиви № 2007/36/ЄС кожному акціонеру надається право призначати представника за довіреністю. Безперечно, принцип однакового ставлення до представника акціонера гарантований Директивою № 2007/36/ЄС. Однак, даний принцип не закріплений у Закону України «Про акціонерні товариства» щодо представництва акціонерів. У зв'язку з цим пропонуємо доповнити статтю 39 цього Закону такого змісту: *«Представник акціонера користується такими самими правами виступати і ставити запитання на загальних зборах, які має представлений акціонер.»*. Дана гарантія є обов'язковою вимого належного виконання представником свої повноважень на загальних зборах акціонерного товариства, що у свою чергу забезпечить належну реалізацію права акціонера на участь у загальних зборах.

Згідно із частиною 4 статті 10 представник повинен брати участь у голосуванні відповідно до інструкцій, встановленими акціонером, який його призначив. Держави-члени ЄС можуть вимагати від представника зберігати інструкції з голосування певний мінімальний період часу, а також підтвердити на запит факт виконання інструкцій з голосування. У тому випадку, коли представник має довіреності від декількох акціонерів, йому має бути надано можливість голосувати в інтересах конкретного акціонера іншим чином, ніж в інтересах іншого акціонера. Для приведення у відповідність українського національного законодавства до цієї вимоги, вважаємо доцільним закріпити вимогу обов'язкової наявності завдання щодо голосування та наслідки недодержання такої вимоги. У зв'язку з цим пропонуємо викласти абзац другий частини тертої статті 39 Закону України «Про акціонерні товариства» у такій редакції: *«Довіреність на право участі та голосування на загальних зборах акціонерного товариства повинна містити завдання щодо голосування, тобто перелік питань порядку денного загальних зборів із зазначенням того, як і за яке (проти якого) рішення потрібно проголосувати. Під час голосування на загальних зборах представник повинен голосувати саме так, як передбачено*

завданням щодо голосування. *Якщо довіреність не містить завдання щодо голосування, акціонерне товариство може не допустити до участі та голосуванні на загальних зборах акціонерного товариства представника акціонера.»*

Важливим є регулювання статтею 11 Директиви № 2007/36/ЄС порядку призначення представника та повідомлення про його призначення. Згідно із частиною 1 акціонери повинні мати право призначати представників за допомогою електронних засобів зв'язку. Державам-членам повинні гарантувати кожному товариству надати своїм акціонерам щонайменше один ефективний спосіб повідомлення за допомогою електронних засобів.

Враховуючи, що норми українського законодавства не передбачають можливість повідомляти акціонерне товариство про участь представників на загальних зборах за допомогою електронних засобів, вважаємо доречним доповнити частину четверту статті 39 Закону України «Про акціонерні товариства» абзацом другим такого змісту: *«Акціонер повідомляє акціонерне товариство про призначення свого представника для участі у загальних зборах акціонерного товариства не пізніше ніж за 10 днів до дати проведення загальних зборів шляхом направлення письмово повідомлення або за допомогою засобів електронного зв'язку.»*

Крім того, можливість повідомляти товариство про призначення представника електронними засобами необхідно запроваджувати комплексно. Так, частина третя статті 5 Директиви № 2007/36/ЄС містить перелік основної інформації, яка повинна міститись у повідомленні про скликання загальних зборів, серед якої також є опис порядку голосування за довіреністю, зокрема, форм, які використовуються для голосування за довіреністю, та засобів, за допомогою яких компанія готова приймати електронні повідомлення про призначення довірених осіб.

В національному законодавстві відсутність можливості повідомляти акціонерне товариство про призначення представника за допомогою засобів поштового або електронного зв'язку обумовлює відсутність такої інформації й у повідомленні. У зв'язку з таким недоліком українського законодавства пропонуємо внести зміни до частини третьої статті 35 Закону України «Про акціонерні товариства» та передбачити *опис порядку голосування за довіреністю, зокрема, форм, які використовуються для голосування за довіреністю, та засобів, за допомогою яких компанія готова приймати електронні повідомлення про призначення довірених осіб* як обов'язкову інформацію, яка повинна міститись у повідомленні про проведення загальних зборів. Дані зміни забезпечать обізнаність акціонерів щодо їх права та процедури реалізації права на голосування за довіреністю, можливість повідомлення про це за допомогою засобів електронного

зв'язку та забезпечить належну процедуру реалізації таких прав акціонерів. Крім того, дані зміни покликані імплементувати відповідні норми Директиви № 2007/36/ЄС.

Висновок. Отже, механізм призначення представника акціонера та його участь у голосуванні в праві ЄС є досконалішим та визначає набагато більше коло питань, пов'язаних із представництвом акціонера на загальних зборах. Враховуючи, що питання представлення акціонера за довіреністю більше регулюється нормами цивільного законодавства, які мають загальний характер, за виключенням деяких вимог щодо представлення акціонера відповідно до Закону України «Про акціонерні товариства», виникає достатньо багато запитань щодо реалізації цього права акціонерами. Отже, необхідно внести зміни до спеціального нормативно-правового акту з метою врегулювання права на представництво акціонера за довіреністю на загальних зборах та імплементації відповідних положень Директиви № 2007/36/ЄС, виконання зобов'язань за Угоди про асоціацію та вдосконалення механізму реалізації права на представництво в акціонерних товариствах. Запропоновані зміни в рамках даної наукової статті враховують положення статей 10 та 11 Директиви № 2007/36/ЄС щодо права акціонера діяти через свого представника, а також гарантують уникнення конфліктних питань щодо результатів голосувань на загальних зборах через представника шляхом обов'язку видавати разом із довіреністю завдання щодо голосування та скасування норми щодо можливості представника вирішувати питання на загальних зборах на свій розсуд. Крім того, дане право підкріплюється правом акціонерного товариства не допустити до участі та голосування на загальних зборах представника у разі відсутності завдання щодо голосування.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27.06.2014 // Офіційний вісник України. - 2014 р. - № 75. Том 1, – Стр. 83. – Ст. 2125.
2. Про акціонерні товариства : Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50–51. – Ст. 384
3. Калаур І.Р. Право на участь в управлінні товариством / І. Р. Калаур. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://194.44.152.155/elib/local/1824.pdf>
4. Про практику розгляду судами корпоративних спорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 13 від 24 жовтня 2008 року // Вісник Верховного суду України. - № 11. - 2008 р.

5. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV// Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – С. 7. – Ст. 461.
6. Спасибо-Фатєєва І. В. Представництво акціонерів / І. Спасибо-Фатєєва// Юридичний журнал. – № 10. – 2010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3482>
7. OESD Principles of corporate governance. – [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.oecd.org/daf/ca/Corporate-Governance-Principles-ENG.pdf>
8. Directive 2007/36/EC of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the exercise of certain rights of shareholders in listed companies// Official Journal of the European Union. - L 184/17. – 14.07.2007, 17–24.
9. План заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, на 2014-2017 роки., затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України № 847-р від 17 вересня 2014 р.

References:

1. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their member states, of the one part, and Ukraine, of the other part: international agreement dated 27.06.2014 // Official Journal of the European Union. – L 161, 29.5.2014, p. 3–2137.
2. Pro akcionerni tovarystva: Zakon Ukrainy vid 17 veresnja 2008 r. № 514-VI // Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy. – 2008. – № 50–51. – St. 384.
3. Kalaur I.R. Pravo na uchastj v upravlinni tovarystvom / I. R. Kalaur. – [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://194.44.152.155/elib/local/1824.pdf>
4. Pro praktyku rozghljadu sudamy korporatyvnykh sporiv: Postanova Plenumu Verkhovnogho Sudu Ukrainy № 13 vid 24 zhovtnja 2008 roku // Visnyk Verkhovnogho sudu Ukrainy. – № 11. - 2008 r.
5. Cyviljnyj kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 № 435-IV// Oficijnyj visnyk Ukrainy.- 2003. – № 11. – S. 7. – St. 461.
6. Spasybo-Fatjejeva I.V. Predstavnyctvo akcioneriv / I. Spasybo-Fatjejeva // Jurydychnyj zhurnal. – № 10. – 2010. – [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3482>
7. OESD Principles of corporate governance. – [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.oecd.org/daf/ca/Corporate-Governance-Principles-ENG.pdf>
8. Directive 2007/36/EC of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the exercise of certain rights of shareholders in listed companies// Official Journal of the European Union. - L 184/17. – 14.07.2007, 17–24.

9. Plan zakhodiv z implementaciji Ughody pro asociaciju mizh Ukrajinou, z odnijeji storony, ta Jevropejskym Sojuzom, Jevropejskym Spivtovarystvom z atomnoji energhiji i jikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoji storony, na 2014-2017 roky., zatverdzhenyj rozporjadzhennjam Kabinetu Ministriv Ukrainy № 847-r vid 17 veresnja 2014 r.